

T. C.
İSTANBUL

Şehremaneti Mecmuası

Şehremaneti tarafından ayda bir çıkarılır

Yıl : 6

Haziran 1930

Sayı : 70

MÜTTEHİDEİ AMERİKA'DA MAHALLÎ İDARELER

(67 inci sayıdan)

Londra'da her « burg » bir belediye dairedir. Nev-yorkta « burg » meclisi yoktur ve « burg » reisinin, hükümet idarei umumiyesinin eczayı asliyesinden olması hasabile mahalli evsafı daha başlanlıca zayıf olan, az bir salahiyeti vardır. Nev-york şehir hükümeti mekânizmesinin başlıca çarkları şunlardır :

Belediye reisi ve idari erkânı harbiyesi, bir « Board of estimate and appropriation » yani « tahminat ve tevziat meclisi, bir « Board of aldermen » yahut müşavirler meclisi ve bir « Board of education » yani talim ve terbiye meclisi.

İcra kuvvetinin başı yani amiri olan belediye reisi 4 sene müddete intihap edilir. B reis tahkikat neticesinde Devletin Valisi tarafından azledilebilir. Bütün idarenin kontrolü bundadır. Kavanin ve nizamâtı tatbik, ve memurları azlı nasbedir. Sülûsan ekseriyetle feshedilebilmek üzere müşavirler Meclisinin kararlarına karşı ret hakkını haizdir.

Hatta o kadar, bir para sarfına tealluk ediyorsa ekseriyetin üç rubu olması icap eder.

Hey'eti Teşriiye'nin şehre tealluk eden kararlarını talik suretile ret hakkını da haizdir. Kendisi (tahminat ve tevziat) meclisinin ve bütün encümenlerde, idari komisyonlarda azadandır.

Aul idare 30 kadar şubeye münkasemdir. İdare salahiyyetlerinin bazı aksamında « burg » reisleri murahhasdırlar.

Kuvvei teşriiye'nin icra vasıtası, reisi şehrin bütün muntahipleri tarafından muntahap « board of aldermen » yani müşavirler « meclisi » dir. Bu meclis kazaların 2 sene için intihap ettiği 67 âza ve 5 « burg » reislerinden mürekkeptir.

İstisari mahiyette olmak ve teşrii hey'etle idare arasında irtibatı temin etmek üzere bu meclise muhtelif daireler erkânı da iştirak ederler.

Tahminat ve tevziat meclisi « tam manasile bir maliye teşekkülüdür. 8 âzası vardır. Belediye reisi, maliye murakibi, maliyeden muntahap bir şef (belediye reisi müstesna) ve meclis reisi. Bunlardan her birinin 3 er reyî vardır. Bunlara Manhattan, Brooklyn, Cucens; Richmond ve Bronx burgları reisleri de ilave edilerek hey'et tamam olur, bu 5 burg reislerinden ilk ikilerin ikişer ve diğerlerinin birer reyî vardır.

Encümen, meclise arz etmek üzere Bütçeyi hazırlar, masarifi hususî müesseseler yahut müstefit olacaklar tarafından verilen rüsum ile yılan islahata ait bütün tahkik ve tetkikatı lâzimeyi yapar. Aynı zamanda o islahat ve tadilatın şehir plânına, şehircilik usullerine mutabık olup olmadığına nezaret eder.

Hususî şirketlere ruhsat veren ve memurları, müstahdemler ücretlerini tayin eden de budur.

427 milyon Sterlîglik bütçe, tetkik edilmek üzere müşavirler « meclisine » yani « Board of aldermen » e arz olunur. Bu meclis bazı memuriyetleri tenkis veya lağv edebilir, fakat ilâve yani

ihdas edemez; lağvı halinde de reis , meclisin ancak dörtte üç ekseriyetile feshedebilecek olan ret hakkını istimal edebilir .

Ruhsat ve imtiyazlara müteallik hususatta Kavanin ve nizamati lahika ile ihtiyat tedabiri ittihaz edilmiştir. İmtiyazlar ancak 25 sene içindir, yalnız yeraltı demir yolları mühim ameliye isteyen işlere müstesna olarak 50 sene müddet verirler .

İmtiyazlı şirketlerin kontrolünü Nev-york hükûmeti tarafından tayin edilen bir komisyon ifa eder. Bilhassa sömendiğer, tramvay, otobus, yeraltı hatları ilaah. ile de «hidematı umumiye komisyonu» meşgul olur. Hiç bir imtiyaz umumî anketsiz yani ahalinin mutalaası ahhmak sızın yapılmaz .

Mali dairenin hususî tarzı teşkiline gelince, bunun başında kontrolör bulunur. Bu zat belediye rûsumunun tahsili, ihesabatın tanzimi ve tediyat vezaifi ile mükelleftir. Verginin tevzii işi, belediye reisi tarafından naspedilmiş 7 komiserin idare ettiği diğer bir idareye mevdu'dur.

Nihayet, « talim ve terbiye meclisi » yahut « maarifi umumiye komisyonu », Amerikada maarif hey'etlerinin intihabındaki umumî, ve an'anevi usule muhalif olarak Belediye reisi tarafından tayin edilen 7 azadan mürekkeptir.

Bu komisyon eskiden daha çok azalı idi, fakat bilâ salâhiyet siyasete karışmaktan menetmek ve mesaisine daha kolaylık vermek için adedi azaltılmış ve tahdit edilmiştir.

Âza adedinin 7 den 15 e çıkarılması için 1926 da Hey'eti Teşriiye'e takdim edilen bir kanun layahası, maarif işlerine siyaset karışmasını hiç bir türlü istemeyen Vali Smith in reddine uğramıştır .

Nev-york şehri 45 tali tahsil kazasına taksim edilmiştir. Her kazanın bir Mektep encümeni vardır. Bunun azası 5 tir ve « burg » belediye reisi tarafından muntahaptırlar . Bu encümenê maarif meclisi azasından da biri iştirak eder . Bn zat bir kaç mahalli encümenlerde azadır ve kazanın levazım işlerine bakar belediye meclisile maarif encümeni arasında icrai vazife ifa eder. Diğer ci « hetten maarif meclisinin de meclis tarafından muntahap 8 azalı levazım hey'eti bulunur, bunlar mekteplerin idari umuru adiyesi ve meclis mukarreratının icrasile mükelefdirler.

Burg reisleri 4 sene müddetle intihap edilirler, vazifeleri yolların bakımı, lağamlar, resmi binalar gibi nafia işlerine yaklaşır ve inşaat nizamatinın muhafazasına nezaret eder. Bunlar kendilerine yardım için bir komiser tayin ederler.

..

-Vezaif:

Belediye teşkilât ve heyetlerine tahmil edilmiş olan vazifelerin burada tafsilatle meşgul olmayacağız. Bu vezaif, bir taraftan nüfus ve sekenenin artması ve diğer cihetten maddi ve tatbikati fenniye'e müstenit medeniyetimizin tekamülünden dolayı tabiatile tenevvü ve tevessü etmiştir . Büyük olduğu kadar mütenevvi bir mecmuiyet içinde umumî olan vazifelerle kat'i surette mahalli olanları tefrik etmek ekseriya güçleşir. Bu günün işleri ve ihtiyaçlarına bakınca polis, lıfzı sıhhat, yol ve sokakların bakımı, müteaddit belediyelerin alâka ve iştirakini icabettiren büyük nafia işleri, şehirlerin izdihamı ve iş yerleriyle şehrin kenarında oturanların nakliye vesaiti mesaili işte bunlar ve emsali

mesail itibarile mahalli dar çerçivenin dışarısına çıkmamak kabil değildir.

Bu vezaifin toplanması, ekser ahvalde karışıklığın artmasını da mucip olur. Bir taraftan Devlet, kendi idaresini kolaylaştırmak için, şehirler asayişini umumi vazifesini yükletmiş, ve diğer cihetten epice müddet mahalli hizmet hükümeti merkeziyenin müntahabı olan meclisler ve komisyonlara tevdi edilmiştir.

A. POLİS

Bu isimden emniyet ve asayiş umumiyi alâkadar eden her şey anlaşılır. Avrupada olduğu gibi Nev'Yorkta da polis vezaifi idarei mahalliyeye tevdi edilmiştir, vakaa bazı kükümetler polisi o şehir sekenesi hesabına teşkil ve kontrol ederler, fakat Nev'York bu hususta onlardan ayrılıyor.

Biz burada bir şehir polisinin vezaifini saymayacağız, çünkü bütün dünya şehir polisleri ne ile mükellef ise bunlar da öyledir. Yalnız bunların teşkilâtı askeri tarzdadır ve rütbeleri bile tıpkı ordununki gibidir. Bir zaman bu polis idaresinin başında bir « polis meclisi » bulunuyordu, fakat burada da, başka yerler gibi, tek bir reis in vücuduna ihtiyaç hissedildi ve bu gün polis idaresinin başında yalnız bir müdür vardır. Bu memur ya idare erkânı meyanından yahut haricden seçilir. Bu iki tarzdan her birinin meziyeti elân münakaşa edilmektedir. Fakat her tarafta biraz olsun idarenin kendi erkânının siyasi tesirlere karşı himayesi fikri galebe etmeğe başlamıştır.

Amerika belediye polisinin belki de en bariz vasfı mümeyvizi, pek çok ahvalde vaki olmak şartıla hükümeti merkeziye kuvvetinden külliyyen müstakil ve müstağni olmasıdır. Bununla beraber ahkâmı kanuniyenin tatbikine nazaret,

kanuni cürümleri takip eder, ve hiç bir kontrole tabi değildir.

Kavanin ve nizamatin bir çoklarında bu hal bir mahzur teşkil etmezse de ahlakiyatı himaye eden ve şehirler ahvali ruhiyesinde o kadar yer tutamayan mesela kumar ve içki memnuiyeti ve ilâh. gibi şeylerde ekseriya polisin müdahalesi görülmez ve hatta büsbütün lâkayt kahr.

Yangına karşı mücadele işi pek iyi tertip edilmiştir. Şehirler bir itfaiye teşkilî ve son derecede mükemmel alati edevat için çok para sarfederler.

B. HIFZI SİHHAT VE SİHHATI UMUMİYE

Bunlar da, efradı vatanın hayat ve sıhhatine muhafazaya muhassas olmak itibarile umumi polis vaziyet ve manzarasında addedilebilirler.

Bu vazife için başka memleketlerde belediye reislerine hususi salâhiyetler verilmesi de diğer bir tarzı telekkidir.

Müttahidei Amerikada, velev pek mühim olanların, hemen her şehirde sıhhati umumiyenin muhafazası ile mükellef bir daire ve teşkilâtı mahsusa vardır. Bu idare her şeyben evvel suyun mevaddı gıdaîyenin ve bilhassa sütlerin safiyet ve temizliğine nazaret eder. Sari hastahklar, fazalatın kaldırılması ve ikametgâh meselesile işigal eyler, şayani dikkat derecede iyi tertip edilmiş bir propaganda ile, âfetler ve hastahkların çare ve ilacını aradığı kadar, onlardan korunmak telkinatını tatbik ve tecrübe eder.

Bu daireyi bir meclis idare eder. Ekser vakitler bir hekimin bulunması şarttır, fakat, büyük şehirlerde müstesna olmak üzere bu doktorun hıfzı sıhhat mesailinde mütahassıs olduğu nadir görülür.

Hükümet sıhhiye meclisleri icadı yeni olduğu gibi bir hükümetin bütün belediyelerine şamil olmak üzere tanzim edilen hıfzı sıhhat kanunu da böyledir.

C.) UMUMÎ HAYIRLAR

Bu hizmet bir an'ane halinde konuklara hasrı tahsis edilmiş olmakla beraber kanun şehirlerde, kendi hudutları içinde umuru hayriye teşkilâtı yapmak iznini vermiştir.

Bu şehirler acezeye ikametgâhında muavenet sahasında büyük bir iş görmemişlerdir. Onlar bu hizmeti hususi teşebbüs ve hasenata terkederek bilak's hastaneler, darülacezeler ve melce'ler gibi asâr vücuda getirmişlerdir.

Bazı şehirlerde, adaletçe muamele görmesi iktiza eden muhtacine mecenan ilaç tevzii tertibatı yaptıkları gibi gine parasız olarak muayene ve istişarei tıbbiye teşkilâtı vücuda getirmişlerdir.

Bu sırada Belediyeler iş bulma idarelerini de kaydetmek lâzımdır.

Hulasa, ahaliye sıhhi ve sağlam bir istirahat saati vermek için de çok gayret etmişlerdir. Parkların hayvanat bahçelerinin, her nevi spor yerlerinin, yüzme havuzlarının bakımı, belediye müze ve tiyatroları ihdası, konferanslar tertibi maddeleri bunların icraatı netayicinden bazılarını teşkil ederler. Burada hususi teşebbüslerle resmi kuvvetler cem'ü telif edilmiş olurlar.

D.) MAARİF

Müttahidei Amerikada maarife edilen dikkatü ihtimam ma'lumdur. Talimü tedrisin hükümet vazafından olduğu nazariyesi ile bir çok tesisatın delaletile her ne kadar makbul ise de, şehirler bu sahada hemen tamamen müstakil olarak hareket ederler. Bunların himetleri bu gün yalnız ilk ve orta tedrisat

üzerine olmayıp âli tahsilinde bir kısmını şamildir.

Talimü terbiyeye olan alâkaları derecesini, belediyenin diğer hidematile buna muhassas masarifi karşılıklarının istatistik mukayeseleri kadar hiç bir şey gösteremez. [*]

Vasatı olarak masarifi umumiyyenin hemen 3 te birini alır, ve her gün de artmaktadır. «Nevv-York Belediye istihbarat Bürosu» na nazaran bu masarifi 44 % e kadar çıkmış ve her talebe başına düşen masraf 49, 13 ten 67. 73 Sterline balığ olmuştur.

Şu kadar ki sureti mahsusada tedrisat vergisi olmayan, mektepler masarifi belediye bütçesine dahil bulunan, ve ekseriya vaki olduğu üzere, bu masarifi şarait ve ya mevzuatı kanuniye ile tahdit edilmiş olan yerlerde beyan edilen tarzdan dolayı bazen mühim müşkilatı maliye karşısında kalmaktadır.

Burada, şüphesiz en bariz temeyyüz siması mektepler idaresinin belediyenin hükmü iradesinden hariç yani müstakil olmasıdır. Başka eyaletlerde bu idare komiser yahut bir tek amir elinde olduğu halde Nevv-Yorkta meclis hey'eti iledir.

Bu meclis (Massachusetts) in ilk tarihi «School committee» yani «mek-tep komisyonu» nun halefi ve devamıdır. Bu meclis ekser ahvalde intihap-

[*] kontrolörün 1925 senesi cetvelinden:

	dolar	%
Polis	50,464,771	14
Sivil adliye idaresi	10,890,954	3
Hayri müessesat	26,369,697	7
Hıfzı Sıhhati Umumiye	51,678,351	14 25
İtfaiye	25,363,071	7
Maarif ve terbiye	112,317,947	30
Nakliyat	57,885,587	16
Şehir hükümet ve Belediye masrafı	27,057,989	7 45
Umumî Pazar yeri	602,030	1 60
	362,630,397	

hıdır ve ona istihlâhını veren de budur. Bundan başka, birde rûsumu mahsusa tarhı salâhiyeti vardır. Meclise bu derece muhtariyeti iyi bulmayan yerlerde bu meclis belediye reisi yahut meclisi tarafından teşkil edilir.

Nev'York hükûmetinde mevcut 167 meclisten 106 sı müstakil nevidendir. Bu şekil tarafdarlarının fikrince mektep idaresine siyasetin dühul ve müdahalesini men'e yegâne çare, meclislerinin müstakil olmasıdır. Bir de fazla olarak bu sistemde maarif masraflarının diğer belediye masarifine rakabet etmemesidir. Çünkü meclis heyeti, bütün harekâtından müntahiplerine karşı doğrudan doğruya mes'uldür ve bu mes'ûliyeti Belediye ile meclis arasında dağıtmaktansa bir yere toplamak daha faydalıdır.

Bu istiklâe muhalif olanlar ise intihap tarzının siyaset tesirlerine mani bir çare olmıyacağını ileri sürerler ve edilce gösterirler.

Nihayet bunlar arasında mutavassıt bir usul; yani mektepler idaresinin belediye idaresine raptı, fakat mali kontrolun sıkı olmaması suretile mesuliyetin öyle bir taksimine varıldı ki hangi tarafta olduğunun haddini tayin etmek pek güçleşti.

Bu son zamanlarda meclisleri terkip eden âza adedi epice azaldı, bu adet nadiren 15 i geçer, ve bazen 5 e kadar iner.

Maarifin asil fenni idaresi meclis tarafından müntahap ve 1 den 6 seneye kadar müddetli bir mutahassısa mevduddur.

Talim ve tedris zümresi imtihan ile tayin edilir ve bunun 80 % ini kadınlar teşkil eder.

Eşhası hususiyenin kerem ve cömertliğine nişane ye Müttahidei Amerikanın

şeref veiftiharlarından biri olan umumi kütüpaneler Maarifi umumiyyeye sıkı halde merbut olmakla beraber hemen daima hususi bir meclise tevdi edilmişlerdir.

E.) HİDEMATİ UMUMİYE

Müttahidi Amerika'da, hidematı umumiyyeyi, cemaat mevcudiyeti esasına şiddetle taalluku ve doğrudan doğruya belediyyeye aidiyetine, yahut hükûmetin bazı cihetce kontrolu altında sanayii hususiyeye terki itibarile, « public Works » yani « Nafia işleri » ve « public utilities » yani « menfeati umumiye » isimleri ile sarih surette ikiye ayırırlar. Fakat bunlar arasındaki hududun tayin ve takdir meselesi yekdiglerine muhalif meslekler arasında uzun münakaşayı mucip olmuştur. Mahafazakâr fikirlerle emaneten idare usulünün rakibi ferdiyetçiler ve bir de « municipality ownership » yani « Belediye milkiyeti » tarafdarları bu ihtilafı el'an halledememişlerdir. Birincisine ait vezaif sırasında, Amerika seyrü sefer harekâtının kesreti hasebile pek büyük ve mühim masraflar ihtiyar edilen « turuku umumiye bakımı » ile çok paraya mal olan ve hatta 1917 de belediye idaresinin yarısını işgal eden su işleri ve lâğamları şaymakta umumiyetle müttetikirlar.

Amerikalı müellifler « menafii umumiye » işlerini yani teahhütlerini, hususi olmakla beraber umumi yani resmi bir sâha işgal eden ve ya bir inhisar teşkil eyleyen iş diye tarif ederler. Rakabeti meneden bu hususi şerait resmi bir idarenin kontrolüne tabibulunmak icap eder.

Bazı şehirlerde çok zamandan beri imtiyazlar vermek hakkı mevcuttur. Bunlarda sui istimali men için bu işlere

yani « umuru nafia komisyonu » namile heyetler teşkil etmişlerdir.

Bu komisyonlar iki nevidir. Bazıları bizzat şehirler tarafından tayin edilmiştir fakat ekseri devletin komisyonlarıdır.

ŞEHİR TANZİMATI

Sokakların kullanış ve güzel olması şehirlerin evvelce tanzim edilmiş bir plân dahilinde makulâne tevsi ve tekмили endişesi yalnız Amerikalılara mahsus bir fikir değildir.

Buna dair bir çok misal bulunur. Bu endişe ve merak yahut fikir o kadar yeni bir şeyde değildir. Ezmenei kadimeye kadar gitmiyerek hatta Müttahidei Amerikada buna misal olmak üzere müttahitler payı tahtı olan Washington şehrini buluruz. Bu şehir, zamanımız tabiri mahsusı ile « şehirci » denilen bir Fransız mimarın planı üzerine

tevessu ve inkişaf eylemiştir. Washington'un tanziminde insanın muhtelif işi gücüne göre ayrı mahalleler ihdasına mümkün mertebe çalışılmıştır. Bu hususta ta'limatnamelerin bu taksimi kolaylaştıracak mahiyette olmasına dikkat edilerek meselâ şu mahalle ticarethanelere, bir diğeri fabrikalara, daha öteki ikametkâhlara tahsis edilmek tarzı kabul edilmiştir. Zoning kelimesile tavsif ve tarif edilen bu şehir taksimatı mebadide bazı resmi müşkülâta tesadüf etmiş ise de bu hal gittikçe azalmıştır. Müttahide hükûmetinin ahiren bu « şehir tanzimatı » na resmen verdiği bazı müsaadat sayesinde tevsi usulleri daha kolaylaşmıştır. Bununla meşgul olmak üzere teşkil edilen komisyonlar, şehirler için müşterek bir model tertibine çalışmaktadırlar.

Ali Suat

